

Ziņu izlaidums

no ES narkotiku aģentūras Lisabonā

EIROPAS 2019. GADA ZIŅOJUMS PAR NARKOTIKĀM — SVARĪGĀKIE FAKTI

Kokaīna konfiskācijas gadījumu skaits sasniedzis rekordaugstu līmeni konkurētspējīgā narkotiku tirgū

(6.6.2019., LISABONA — **EMBARGO 11:30 CET/10.30 WEST/Lisabonas laiks**) Eiropā ir palielinājusies kokaīna pieejamība, un narkotiku konfiskācijas gadījumu skaits ir sasniedzis rekordaugstu līmeni. Par to liecina **Eiropas 2019. gada ziņojums par narkotikām: tendences un aktualitātes**, ko šodien Briselē laida klajā **ES narkotiku aģentūra (EMCDDA)** ⁽¹⁾. Savā gada pārskatā aģentūra arī pēta: problēmas, kas saistītas ar heroīnu un jauniem sintētiskajiem opioīdiem, jaunākās tendences kaņepju tirgū, Eiropas pieaugošo nozīmi sintētisko narkotiku ražošanā un digitālo tehnoloģiju izmantošanu veselības labā narkotiku jomā.

Eiropas migrācijas, iekšlietu un pilsonības komisārs Dimitris Avramopoulos saka: “Šīs dienas ziņojums atspoguļo komplicēto Eiropas narkotiku fenomena dabu. Narkotikas kļūst par daudzfaktoru draudu mūsu sabiedrībai, ietekmējot miljoniem iedzīvotāju dzīves visā pasaulē. Mums ir nepieciešama koordinēta pieeja, kas skar gan piedāvājumu, gan pieprasījumu. Mūsu centieni nes augļus jauno likumu veidā, aizliedzot psihoaktīvās vielas, kā arī starptautisko partneru sadarbības uzlabošanā. Bet mums ir nepieciešams paskatīties uz digitalizācijas lomu narkotiku tirgū. Mums nav laika. Mums nepieciešams būt koordinētiem nacionālā, Eiropas un starptautiskā līmenī. Kopā ar mūsu ES narkotiku aģentūru mēs turpināsim spēlēt galveno lomu šajā jautājumā.”

EMCDDA ziņojumā ir uzsvērts, ka vairums nelikumīgo vielu aizvien ir plaši pieejamas. Jaunākie dati liecina, ka Eiropā (28 ES valstīs, Turcijā un Norvēģijā) katru gadu tiek reģistrēts vairāk nekā 1 miljons nelikumīgu narkotiku konfiskācijas gadījumu. Aptuveni 96 miljoni ES pieaugušo iedzīvotāju (vecumā no 15 līdz 64 gadiem) dzīves laikā ir pamēģinājuši nelikumīgas narkotikas, un aptuveni 1,2 miljoni iedzīvotāju katru gadu saņem narkotiku lietotāju ārstēšanu (28 ES valstīs). ES 2018. gadā pirmo reizi tika atklātas 55 jaunas psihoaktīvās vielas (JPV), tādējādi kopējais aģentūras pārraudzīto vielu skaits sasniedza 730.

EMCDDA direktors Alexis Goosdeel saka: “To problēmu skaits, ar kurām mēs saskaramies narkotiku jomā, turpina pieaugt. Ne tikai palielinās tradicionālo augu valsts izcelsmes narkotiku, piemēram, kokaīna, pieejamība, bet arī attīstās tirgus, kurā pieaug sintētisko narkotiku un narkotiku ražošanas Eiropā nozīme. Tas ir vērojams problēmās, kas saistītas ar ļoti iedarbīgu sintētisko opioīdu lietošanu, jaunās MDMA un amfetamīnu ražošanas metodēs un jaunākajās tendencēs, pārstrādājot morfīnu heroīnā Eiropas robežās.”

Kokaīns — rekordliels konfiskācijas gadījumu skaits, jaunas izplatīšanas metodes un pierādījumi par pieaugošām veselības problēmām

Jaunākie dati par kokaīnu liecina, ka kokaīna konfiskācijas gadījumu skaits un konfiscētais daudzums ir sasnieguši rekordaugstu līmeni. ES 2017. gadā tika reģistrēti vairāk nekā 104 000 kokaīna konfiskācijas gadījumu (2016. gadā — 98 000 gadījumu), sasniedzot 140,4 tonnas, kas ir aptuveni divreiz vairāk nekā 2016. gadā konfiscētais daudzums (70,9 tonnas) (1.6. attēls). Kokaīna mazumtirdzniecības cena saglabājās stabila, savukārt uz ielas tirgotā kokaīna tīrība 2017. gadā sasniedza augstāko līmeni pēdējā desmitgadē (infografika 26. lpp.). Kokaīns nokļūst Eiropā pa dažādiem ceļiem un ar dažādiem līdzekļiem, tomēr liela problēma ir pieaugošā liela apjoma nelikumīgā tirdzniecība, izmantojot jūras kravas konteinerus.

Ir pierādījumi par to, ka sociālo plašsaziņas līdzekļu, šifrētā tirgus vietu un šifrēšanas metožu izmantošanai ir aizvien lielāka nozīme tajā ziņā, ka narkotiku tirdzniecībā var iesaistīties mazākas grupas un atsevišķi cilvēki. Kokaīna tirgū ir vērojama uzņēmējdarbība inovatīvu izplatīšanas metožu jomā. Viens piemērs ir pastāvošie kokaīna “zvanu centri”, kuru kurjeri nodrošina ātru un elastīgu piegādi. Šādas metodes, kas ataino kokaīna tirdzniecības potenciāla “uberizāciju”⁽²⁾, liecina par konkurētspējīgu tirgu, kurā pārdevēji konkurē, piedāvājot ne tikai pašu produktu, bet arī papildu pakalpojumus.

Visbiežāk lietotais nelikumīgais stimulants ES ir kokaīns, ko pēdējā gada laikā ir lietojuši aptuveni 2,6 miljoni gados jaunu pieaugušo (vecumā no 15 līdz 34 gadiem) (2017. gada rādītājs). Jaunākais pētījums par narkotiku atlieku koncentrāciju pilsētu notekūdeņos atklāja, ka laikposmā no 2017. gada līdz 2018. gadam kokaīna metabolītu skaits pieauga 22 no 38 pilsētām, un dati par šo periodu apstiprina augšupējo tendenci, par ko tika ziņots arī 2017. gadā. 2018. gadā lielākā atlieku koncentrācija standartizētos daudzumos uz 1000 cilvēkiem dienā tika reģistrēta **Beļģijas, Spānijas, Nīderlandes un Apvienotās Karalistes** pilsētās. Jaunākie dati liecina par pieaugumu dažās **Austrumeiropas valstu** pilsētās, lai gan zemā līmenī (skatīt 2.4. attēlu).

Ir skaidrs, ka palielinātā kokaīna piegāde ir saistīta ar lielāku skaitu paziņoto veselības problēmu. Jaunākās aplēses liecina, ka pašlaik aptuveni 73 000 pacientu saņem specializētu narkotiku lietotāju ārstēšanu ar kokaīnu saistītu problēmu dēļ. Īpašas bažas raisa 11 000 no šiem pacientiem, kuri saņem ārstēšanu ar koku saistītu problēmu dēļ, kas ir sevišķi kaitīga kokaīna patēriņa forma. Laikposmā no 2014. gada līdz 2017. gadam paziņotais “jauno” pacientu skaits, kam pirmo reizi nepieciešama ārstēšana ar kokaīnu saistītas problēmas dēļ, pieauga par 37 %, kas nozīmē, ka palielinās ārstēšanas nepieciešamība. Kokaīns bija arī 2017. gadā narkotiku neatliekamās medicīniskās palīdzības tīkla (Euro-DEN Plus) 26 (novērošanas) slimnīcās 18 Eiropas valstīs biežāk reģistrētā nelegālā narkotiskā viela (3.8. attēls).

Heroīns — novērojumi liecina par tirgus izmaiņām

Heroīns vēl aizvien ir visbiežāk lietotais nelikumīgais opioīds narkotiku tirgū Eiropā un lielā mērā ietekmē ar narkotikām saistītas veselības un sociālās izmaksas. 2017. gadā par vairāk nekā tonnu — līdz 5,4 tonnām — palielinājās ES konfiscētā heroīna daudzums, turklāt 17,4 tonnas konfiscēja Turcija (daļa bija paredzēta ES tirgum). Satraucoša tendence ir 2017. gadā ES konfiscētā 81 tonna heroīna prekursora etiķskābes anhidrīda, kā arī 243 tonnas šā prekursora apturētos sūtījumos (1.2. tabula). Turklāt pēdējos gados ES valstīs (**Bulgārijā, Čehijā, Spānijā un Nīderlandē**) ir atklātas laboratorijas, kurās ražo heroīnu no morfīna, izmantojot minēto prekursoru. Heroīna tirība joprojām ir augsta, un tā mazumtirdzniecības cena ir samērā zema (nokritusies pēdējos desmit gados) (infografika 24. lpp.).

Eiropa tiecas apkarot sabiedrības veselībai bīstamo vīrushepatītu, kā paredzēts globālajā **Ilgspējīgas attīstības programmā 2030. gadam**. Lai sasniegtu šo mērķi, svarīgākais ir nodrošināt cilvēkiem, kuri injicē heroīnu vai citas narkotiskās vielas, pieejamāku HBV un HCV profilaksi, testēšanu un ārstēšanu, jo šie cilvēki ir pakļauti lielākajam slimības slogam un lielākajam pārvešanas riskam. **EMCDDA** ziņojumā ir uzsvērtā nepieciešamība pastiprināt pasākumus vīrushepatīta novēršanai, jo īpaši **Austrumeiropā**.

Jaunie sintētiskie opioīdi — pieaug bažas

Amerikas Savienotajās Valstīs un Kanādā pašreizējo opioīdu epidēmiju ir izraisījuši sintētisko opioīdu, jo sevišķi fentanila un tā atvasinājumu, lietošana. Lai gan pašlaik **Eiropā** šīs vielas veido tikai mazu daļu narkotiku tirgus, tās raisa aizvien lielākas bažas ar to lietošanu saistītas saindēšanās un nāves gadījumu dēļ. Eiropā 2018. gadā tika atklāti 11 jauni sintētiskie opioīdi, parasti pulvera, tablešu un šķidrumu veidā. Lai saražotu daudzus tūkstošus lietošanai uz ielas paredzētu devu, ir vajadzīgi ļoti mazi šo vielu apjomi, tāpēc tās ir viegli noslēpt un pārvadāt, kas rada problēmu tiesībsardzības un muitas iestādēm.

Fentanila atvasinājumi veido lielāko daļu 49 jauno sintētisko opioīdu, ko pārrauga **EMCDDA**. Eiropā 2018. gadā pirmo reizi tika atklāti seši fentanila atvasinājumi (kopš 2009. gada atklāti 34). Jaunākie dati liecina, ka šīs ļoti iedarbīgās narkotiskās vielas veidoja 70 % visu konfiscēto jauno sintētisko opioīdu (1.12. attēls). Vairāk nekā 300 gadījumos tika konfiscēts karfentanils, kas ir viena no iedarbīgākajām narkotiskajām vielām šajā grupā. ES tika konfiscēti arī pavisam 4,5 kg fentanila atvasinājumu ražošanai paredzēta prekursora (N-fenetil-4-piperidons) (1.2. tabula).

Narkotiku lietotāju ārstēšanas pārraudzības dati liecina, ka tagad viens no katriem pieciem cilvēkiem (22 %), kuri sāk narkotiku lietotāju ārstēšanu opioīdu izraisītas problēmas dēļ, ziņo, ka galvenā problemātiskā narkotiskā viela ir sintētiskais opioīds, nevis heroīns (2.13. attēls). Tas nozīmē, ka tagad palielinās arī opioīdus saturošu medikamentu nozīme narkotiku problēmā Eiropā.

Kaņepes — jaunas tendences vistradicionālākajai Eiropas narkotikai

Kaņepes joprojām ir Eiropā visplašāk lietotā nelikumīgā narkotiskā viela, par ko liecina dati par tās izplatību, konfiskācijas gadījumiem un ārstēšanas pakalpojumu pirmreizēju pieprasījumu skaitu. Aptuveni 17,5 miljoni gados jaunu Eiropas iedzīvotāju (vecumā no 15 līdz 34 gadiem) pēdējā gada laikā ir lietojuši kaņepes (28 ES valstīs) (2017. gada rādītājs).

ES dalībvalstis 2017. gadā ziņoja par 782 000 kaņepju produktu (marihuānas, hašiša, augu un eļļas) konfiskācijas gadījumu, kas padarīja kaņepes par visbiežāk konfiscēto narkotisko vielu Eiropā. Konfiscētā hašiša daudzums vairāk nekā divas reizes pārsniedz konfiscētās marihuānas daudzumu (466 tonnas un 209 tonnas). Jaunākajā **EMCDDA** pētījumā ⁽³⁾ tika konstatēts, ka pēdējos desmit gados marihuānā un hašišā ir divkārtšojies parastā tetrahidrokanabinola (THC) ⁽⁴⁾ saturs, palielinot bažas par iespējamo kaitējumu. Hašiša gadījumā lielāku vidējo iedarbību, iespējams, veicina iedarbīgāku augu un jaunu ražošanas metožu ieviešana **Marokā**, kas ir ES tirgum paredzētā hašiša lielākā ražotāja.

Ir aplēsts, ka aptuveni 1 % ES pieaugušo iedzīvotāju (vecumā no 15 līdz 64 gadiem) lieto kaņepes katru vai gandrīz katru dienu. Eiropā 2017. gadā aptuveni 155 000 narkotiku lietotāju sāka ārstēšanos ar kaņepju lietošanu saistītu problēmu dēļ, un apmēram 83 000 no viņiem saņēma šādu ārstēšanu pirmo reizi (infografika 44. lpp.). Kaņepes patlaban ir viela, ko jaunpieņacēji visbiežāk min kā galveno iemeslu, vēršoties narkotiku lietotāju ārstēšanas iestādēs.

Kaņepes — jauni produkti, kas rada papildu problēmas sarežģītajā politikas jomā

Likumīgu izklaidei paredzētu kaņepju tirgu izveide ārpus ES sekmē inovāciju produktu izstrādē (piemēram, elektroniskajām cigaretēm paredzēti šķidrums, ēdieni un koncentrāti), no kuriem daži tagad parādās Eiropas tirgū, radot jaunas problēmas narkotiku atklāšanas un lietošanas kontroles ziņā.

Kaņepes satur daudz dažādu ķīmisko vielu, no kurām zināmākās ir tetrahidrokanabinols (THC) un kanabidiols (CBD). Viens piemērs, kas liecina par kaņepju tirgus strauju attīstību, ir tas, ka dažās Eiropas valstīs specializētos vai veselīgas pārtikas veikalos tirdzniecībā ir parādījušies produkti ar vājas iedarbības THC ⁽⁵⁾. Šādu tirdzniecību pamato ar apgalvojumu, ka minētajos produktos ir mazāk nekā 0,2 % vai 0,3 % THC un ka tāpēc tiem ir vāja vai netoksiska iedarbība un tiem nepiemēro narkotiku jomas tiesību aktos paredzētos kontroles pasākumus. Dažkārt uzmanība tiek pievērsta CBD saturam produktos, apgalvojot, ka šai vielai var būt labvēlīga iedarbība. Pašlaik ir pieejami dažādi produkti, tostarp augi, smēķēšanai paredzēti maisījumi, tabletes, losjoni un krēmi. Tie raisa regulatīvus jautājumus, jo dažās valstīs par produktu ar zemu THC līmeni tirdzniecību piemēro kriminālsodus, savukārt citās valstīs tos ļauj tirgot bez licences.

Eiropas pieaugošā nozīme sintētisko narkotiku ražošanā

Ziņojumā teikts, ka sintētisko narkotiku ražošana Eiropā, šķiet, paplašinās, kļūst daudzveidīgāka un inovatīvāka. Lai izgatavotu sintētisko narkotiku ražošanai vajadzīgās ķīmiskās vielas, tiek izmantotas jaunas vielas. Mērķis ir nepieļaut atklāšanu, taču tas ietver arī sarežģītāku apstrādi (kas var radīt papildu bīstamos atkritumus). Par to liecina pieaugošais alternatīvo prekursoru — MDMA, amfetamīna un metamfetamīna — konfiskācijas gadījumu skaits, un jaunākie dati liecina, ka ir palielinājies APPA un PMK glicīdu atvasinājumu konfiskācijas gadījumu skaits (1.2. tabula).

ES 2017. gadā tika likvidēta 21 MDMA laboratorija — visas **Nīderlandē** — salīdzinājumā ar 11 laboratorijām 2016. gadā. **Beļģijā** tika ziņots par ķīmisko atkritumu izgāšanu, kas liecina par to, ka notika MDMA ražošana. Jaunākie dati liecina, ka 2017. gadā MDMA saturs “ekstazī” tabletēs sasniedza augstāko līmeni desmit gados. **EMCDDA** ziņo, ka 2017. gadā ES tika konfiscēti 6,6 miljoni MDMA tablešu, kas ir augstākais rādītājs kopš 2007. gada. Publisko informācijas avotu un šifrētā tīkla darbību pārraudzība liecina, ka Eiropai ir liela nozīme MDMA piegādē pasaulē. Par to liecina arī konfiskācijas gadījumu skaits ES kaimiņvalstīs. **Turcija** konfiscēja

vairāk MDMA tablešu (8,6 miljoni) un vairāk amfetamīna (6,6 tonnas) nekā visas ES dalībvalstis kopā konkrētajā gadā. Turklāt tā konfiscēja ārkārtīgi lielu daudzumu (658 kg) metamfetamīna, kas ir gandrīz tikpat daudz, cik tika konfiscēts ES (662 kg).

Metamfetamīna un amfetamīna tīrība ir lielāka nekā pirms desmit gadiem, un 2017. gadā ES tika konfiscētas 0,7 tonnas metamfetamīna un 6,4 tonnas amfetamīna. Metamfetamīna ražošana ir koncentrēta Čehijā un kaimiņvalstu pierobežā, un daļa ražošanas notiek arī Nīderlandē. Notekūdeņu un citi dati liecina, ka metamfetamīna lietošana, kas kopumā ir maz izplatīta un vēsturiski koncentrēta Čehijā un Slovēnijā, tagad ir konstatēta arī Kiprā, Vācijas austrumos, Spānijā, Somijā un Norvēģijā (2.11. attēls). Attiecībā uz amfetamīnu, pamatojoties uz pilsētu notekūdeņu datiem par 2017. un 2018. gadu, 21 no 38 pilsētām ziņoja par lielāku amfetamīna atklāšanas gadījumu skaitu (2.10. attēls).

M-veselība — atrašanās vietas noteikšana un virtuālā realitāte, jauni rīki reaģēšanai uz narkotiku izraisītajām problēmām

Tas, ka mūsdienās ir plaši izplatīta mobilo ierīču izmantošana, nozīmē, ka m-veselības “lietotnēm” (mobilās veselības lietotnes) ir milzīgs potenciāls paplašināt ar narkotikām saistītu veselības pakalpojumu saņēmēju loku. Saskaņā ar ziņojumu šāda veida jaunie digitālie risinājumi tiek aizvien biežāk izmantoti narkotiku lietošanas profilaksē, ārstēšanā un kaitējuma mazināšanā.

Ziņojumā ir minētas vairākas m-veselības lietotnes ar dažādiem primārajiem mērķiem — no informācijas izplatīšanas (piemēram, par pakalpojumu pieejamību) līdz intervenču atbalstam (piemēram, narkotiku lietošanas dienasgrāmatas) un izveseļošanās atbalstam (piemēram, pašpalīdzības lietotnes) (3.2. attēls). Viens inovatīvs piemērs ir atrašanās vietas noteikšana, lai palīdzētu ieinjicējamo narkotiku lietotājiem atrast adatu un šļirču apmaiņas punktus. Tiek analizēta arī virtuālās realitātes tehnoloģiju (austiņu) izmantošana, lai radītu iesaistošu ar narkotikām saistītu vidi, kas izraisa narkotiku lietošanas tieksmi, un palīdzētu pacientiem attīstīt noturību. Liels skaits Eiropā izstrādāto e-veselības lietotņu ir vērstas uz jauniešiem, jo īpaši ballīšu apmeklētājiem, paredzētas informācijas par kaitējuma mazināšanu izplatīšanu. Lai gan tagad ir pieejamas daudzas m-veselības lietotnes, jaunākajā EMCDDA pētījumā tika konstatēts, ka ne vienmēr tās ir papildinātas ar stabiliem kvalitātes standartiem, datu aizsardzības noteikumiem un novērtējumu ⁽⁶⁾.

EMCDDA valdes priekšsēdētāja Laura d'Arrigo secina: “Eiropas 2019. gada ziņojums par narkotikām ir sagatavots ļoti svarīgā laikā, lai pārdomātu narkomānijas apkarošanas politikas tendences, jo nākamgad tiks sagatavots ES Narkomānijas apkarošanas stratēģijas (2013.–2020. gadam) galīgais novērtējums. Šajā periodā Eiropā ir notikušas būtiskas izmaiņas narkotiku problēmā, tostarp parādījušās daudzas nekontrolētas vielas. Izpratne par pašreizējām narkotiku problēmām ļauj mums sagatavoties turpmākajām problēmām šajā ātri mainīgajā un sarežģītajā jomā. Tāpēc ir tik svarīgi, ka EMCDDA veic ar pierādījumiem pamatotas analīzes attiecībā uz pašreizējo situāciju narkotiku jomā Eiropā.”

Piezīmes

⁽¹⁾ Eiropas 2019. gada ziņojums par narkotikām ir pieejams vietnē www.emcdda.europa.eu/edr2019. Atsauces periods visiem šajā ziņojumā iekļautajiem grafikiem, analīzei un datiem ir situācija narkotiku jomā līdz 2018. gada beigām. Šajā ziņojuma izlaidumā ir minēti ziņojumā atrodamie skaitļi un grafiki. Papildu skaitļi un tabulas ir atrodamas 2019. gada statistikas biļetenā (www.emcdda.europa.eu/stats/2019).

⁽²⁾ Uberizācija: darbība vai process, kas maina pakalpojuma tirgu, ieviešot atšķirīgu pakalpojuma pirkšanas vai lietošanas veidu, jo īpaši, izmantojot mobilās tehnoloģijas (Collins English dictionary).

⁽³⁾ <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/add.14525>

⁽⁴⁾ Tetrahidrokanabinols (THC) lielā mērā izraisa kaņepju toksisko iedarbību.

⁽⁵⁾ www.emcdda.europa.eu/news/2018/low-thc-cannabis-products-being-sold-in-the-EU%E2%80%93key-legal-issues

⁽⁶⁾ www.emcdda.europa.eu/publications/emcdda-papers/m-health-applications-for-responding-to-drug-use